

در هم‌اندیشی ارزیابان کتاب‌های آموزشی مورد تأکید قرار گرفت:

روح برنامه درسی، مبنای داوری کتاب‌های آموزشی

انبوهی در بازار نشر کتاب‌های آموزشی باشیم که لزوماً تمام آن‌ها با رویکرد تعلیم و تربیت رسمی کشور متناسب نیستند. به همین دلیل آموزش و پرورش به‌عنوان متولی اصلی تعلیم و تربیت، رسیدگی به بازار آشفته نشر کتاب‌های کمک را با عنوان «طرح سامان‌دهی منابع آموزشی» و با هدف آشنایی هرچه بیشتر ناشران بخش غیردولتی با هدف‌های آموزش و پرورش به عهده گرفت. تاکنون نیز کارگاه‌ها و نشست‌های متعددی به‌منظور تحقق این هدف با تولیدکنندگان آموزشی برگزار شده‌اند، اما همچنان با نقطه مطلوب فاصله داریم.»

کیا با ارائه آماری از میزان همکاری ناشران آموزشی با دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی ادامه داد: «اکنون بیش از هزار ناشر به‌صورت آنلاین با دفتر ما در ارتباط هستند و تولیدات آن‌ها توسط ۲۰۰ تا ۳۰۰ کارشناس و متخصص در مجموعه موضوعات مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.»

وی با تشریح اهمیت تخصص و تعهد داوران تصریح کرد: «انتظار این است که شما به‌عنوان داور در تمام مراحل ارزیابی، خود را جای مؤلف قرار دهید. اگر شما به‌عنوان مؤلف، کتابی را برای ما ارسال کنید، حتماً انتظار دارید که با رعایت تمامی مؤلفه‌های آموزشی مورد داوری قرار گیرد. پس سعی داشته باشید با انجام داوری اقناعی به‌صورت ساختارمند کتاب‌ها را ارزیابی کنید.»

معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با بیان اینکه با گذشت ۱۹ سال از اجرای طرح سامان‌بخشی و معرفی هزاران منبع استاندارد، در نظر گرفتن نکاتی جای تأمل دارد، گفت: «فرهنگ‌سازی به‌منظور استفاده از منابع استاندارد اهمیت بالایی

بیش از ۱۹ سال از تلاش «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» و به‌طور مشخص «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» برای سامان‌بخشی به بازار نشر کتاب‌های آموزشی و تربیتی می‌گذرد. در تمام این سال‌ها و در کنار مجموع فعالیت‌های انجام‌شده، داوران و ارزیابان یکی از ارکان اصلی این طرح هستند که بدون تردید همراهی و آگاهی آنان در پیشبرد هدف‌های آموزش و پرورش رسمی کشور و معرفی کتاب‌های مناسب به اولیای مدرسه، خانه و دانش‌آموزان نقش زیادی دارد. از این‌رو، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی با برگزاری کارگاه و نشست‌های مستمر سعی دارد تا بیش از پیش داوران را با شاخص‌های به‌روزرسانی‌شده استانداردهای آموزشی آشنا و آنان را از نظرات یکدیگر بهره‌مند سازد. به همین منظور، در نشست دیگری ارزیابان با همراهی مسئولان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی بار دیگر گرد هم آمدند تا هم‌افزایی و هم‌اندیشی دیگری را تجربه کنند.

فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، با تأکید بر نقش منابع آموزشی و تربیتی در فرایند یاددهی و یادگیری گفت: «به‌جز کتاب‌های درسی، منابع آموزشی و تربیتی نیز تأثیر انکارناپذیری بر جریان یادگیری

دانش‌آموزان دارند. از سوی دیگر، میل به دانستن بیشتر از سوی والدین برای فرزندان‌شان فراتر از آنچه ساعات آموزش رسمی در اختیار بچه‌ها قرار می‌دهد، سبب شده است، شاهد تولیدات

دارد و ما به‌منظور برداشتن قدم‌های بلندتر در این مسیر سعی کرده‌ایم از داوران معلم استفاده کنیم. چون معلمان ضمن آنکه از نزدیک دستی بر آتش دارند، در صورت آگاهی از استانداردها می‌توانند خودشان فرهنگ‌ساز و استفاده‌کننده منابع مورد تأیید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی باشند.»

وی ادامه داد: با انجام یک تحقیق جامع ملی و نظرسنجی از والدین و دانش‌آموزان مشخص شد، معلمان مهم‌ترین مرجع برای انتخاب منابع آموزشی در مدرسه‌ها هستند. به همین منظور ما معتقدیم که استفاده از معلمان داور به معنای فرستادن سفیران انتخاب منابع استاندارد به مدرسه‌هاست.»

کیا اظهار داشت: «برای انتخاب داوران تخصص، تعهد، علاقه‌مندی و آشنا بودن با برنامه درسی، ملاک‌های اصلی‌اند. پایبندی به این ملاک‌ها سبب شده است، برگزاری کارگاه‌های بیشتر با حضور داوران، زوایای پنهان مسائل را بر ما مکشوف سازد. ضمن آنکه این کارگاه‌ها در بازآفرینی شاخص‌های ارزیابی بسیار مؤثر هستند.»

وی یادآور شد: «تولیدکنندگان و ناشران آموزشی منتظرند، شما داوران آن‌ها را از خلأهای کتاب‌های ارسال‌شده مطلع سازید.»

ویژگی‌های عمومی کتاب‌ها

بهروز رضایی، از کارشناسان دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، در ادامه با بیان اینکه ارزیابی‌ها در دو بخش بررسی ویژگی‌های عمومی، ظاهری و کلی کتاب‌ها و بخش‌های تخصصی انجام می‌شود، درباره چگونگی امتیازدهی به جنبه‌های عمومی کتاب‌های آموزشی گفت: «از مجموع ۲۰۰ امتیاز موجود برای هر کتاب، حدود ۸۰ امتیاز یعنی حدود ۴۰ درصد به ویژگی‌های ظاهری کتاب تعلق دارد. با اینکه این بخش امتیاز کمتری را به خود اختصاص می‌دهد، اما عدم کسب امتیاز در برخی شاخص‌های عمومی باعث کاهش امتیاز و گاهی موجب رد شدن کتاب می‌شود.»

رضایی با برشمردن شاخص‌های موردتوجه در ویژگی ظاهری کتاب تصریح کرد: «طراحی جلد و میزان موفقیت آن در جلب مخاطب از جمله ویژگی‌های عمومی است. اینکه جلد کتاب چقدر توانسته در برانگیختن مخاطب برای مطالعه کتاب مؤثر باشد، باید مورد توجه داوران قرار گیرد. شاخص دیگر تناسب میان انتخاب عنوان کتاب و محتوای آن است.»

وی همچنین با اشاره به ضرورت هم‌خوانی قطع کتاب و گروه سنی مخاطب آن، اظهار داشت: «صفحه‌آرایی، به معنای راحت خوانده شدن و دیده شدن مطالب، موضوع دیگری است که باید

به آن توجه داشت. صفحه‌آرایی مناسب باعث خسته شدن چشم مخاطب نمی‌شود و او را به خواندن کتاب ترغیب می‌کند. در کنار صفحه‌آرایی، استفاده بجا و مناسب از شکل‌ها و تصویرها هم از دیگر ویژگی‌هایی است که کتاب خوب باید دارا باشد.»

این کارشناس توضیح داد: «یاددهی برخی درس‌ها مانند علوم تجربی به تصویر وابسته است. گاهی گفتن ساعت‌ها مطلب به‌صورت نظری مفهوم را به دانش‌آموز منتقل نمی‌کند، اما استفاده از یک تصویر مناسب برای انتقال آن مفهوم کافی است. کتاب‌هایی که در آموزش از تصویر و شکل به درستی بهره می‌گیرند، در واقع روند آموزش را تسهیل می‌کنند. البته نباید از نظر دور داشت که تناسب تصویر با فرهنگ ایرانی اسلامی بسیار حائز اهمیت است.»

کامل بودن شناسنامه کتاب، داشتن ارجاعات و منابع از دیگر مواردی بود که رضایی در برشمردن ویژگی‌های بخش عمومی کتاب به آن‌ها اشاره داشت. وی خاطرنشان کرد: «داوران باید در انتهای کار و پس از بررسی ویژگی‌های عمومی کتاب، دلایل رد شدن کتاب را با شرح دقیق و ارجاع به صفحه‌های کتاب اعلام کنند تا جای شبهه‌ای برای ناشران و مؤلفان باقی نماند.»

گفتنی است در جلسات جداگانه‌ای، ارزیابان حوزه‌های کتاب‌های آموزشی پیش‌دبستانی و ابتدایی، زیست، فلسفه، علوم تجربی، کار و فناوری، و زبان فارسی به تبادل نظر با یکدیگر پرداختند.

جراپی داوری کتاب‌ها

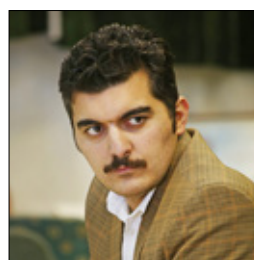
در بخشی از جلسه ارزیابی کتاب‌های آموزشی حوزه پیش‌دبستانی و ابتدایی، دکتر **فاطمه رمضان** با تأکید بر خطیر بودن تصمیم‌گیری در مورد ارزشیابی کتاب‌های آموزشی گفت: «وقتی از ما به‌عنوان

داوران کتاب‌های آموزشی دعوت به همکاری می‌شود، باید ابتدا این نکته را با خودمان روشن کنیم که چرا این کتاب‌ها داوری می‌شوند. کتاب درسی برای اینکه فرایند یادگیری را در مدرسه توسط معلمان راهبری کند، تدارک دیده شده است. اما به دلیل تنوع بافت اجتماعی، فرهنگی، منطقه‌ای و حتی زبانی کسانی که مخاطب این جریان هستند، با وجود دقت‌نظرها در تألیف یک کتاب درسی، دانش‌آموزان نمی‌توانند پاسخ همه نیازهای خود را دریافت کنند. کتاب‌های کمک‌درسی بخشی از این وظیفه را بر عهده می‌گیرند و در یادگیری تسهیل ایجاد می‌کنند.»

وی تأکید کرد: «متنوع ساختن روش‌های آموزش با توجه به تفاوت فردی دانش‌آموزان از دیگر وظایف کتاب‌های آموزشی است.»

فراهم کردن نمونه‌ها، مثال‌ها و مصداق‌های بیشتر برای مطالب کتاب درسی و ایجاد فرصتی برای ارزشیابی آموخته‌ها، نیز از کارکردهای کتاب‌های آموزشی است که این ارزیاب به آن‌ها اشاره داشت و گفت: «گاهی آموزش در کلاس درس خوب انجام شده است، اما می‌خواهیم بدانیم چقدر و در چه سطحی یادگیری اتفاق افتاده است. کتاب‌های آموزشی می‌توانند در رسیدن به این منظور کمک‌کننده باشند. البته بررسی دقیق کتاب‌های آموزشی از سوی داوران مستلزم مطالعه دقیق اهداف و اصول برنامه درسی و توجه به بایدها و نبایدها در تولید محتواست.»

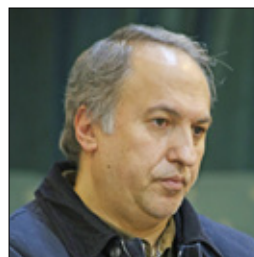
رشد کیفیت کتاب‌های حوزه فنی و حرفه‌ای

محسن کیا، داور دیگری از گروه کار و فناوری گفت: «وزارت ارشاد فقط به کتاب مجوز چاپ می‌دهد، اما برای اینکه کتابی را بتوان در سطح مدرسه‌ها توزیع کرد، چه کمک آموزشی باشد چه کمک‌درسی، باید دارای استانداردهای لازم باشد.»

وی با استناد به جمله‌ای از «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» که به صراحت اعلام می‌کند، هنرجویان فنی و حرفه‌ای پس از فراغت از تحصیل باید بتوانند با استفاده از مهارت‌هایی که آموزش دیده‌اند، امرار معاش کنند، خاطرنشان کرد: «کتاب‌های آموزشی باید به تحقق این هدف کمک کنند. البته جای امیدواری زیادی دارد که ما در زمینه کتاب‌های آموزشی کار و فناوری شاهد تولیدات پربارتری باشیم، چون پس از چند سال مهجور بودن این کتاب‌ها، به عین رشد و خیزش آن‌ها را مشاهده می‌کنیم.»

یاددهی فراتر از کتاب درسی

دکتر حسین قاسم‌پور، رئیس گروه دفتر تألیف کتاب‌های زبان و ادبیات فارسی، در هم‌اندیشی تخصصی این گروه، مهم‌ترین انتظار از کتاب آموزشی مناسب را حرکت در راستای افزایش غنای برنامه درسی اعلام کرد و

گفت: «در جهان پیشرفته‌ی تعلیم و تربیت، باید بتوانند فراتر از کتاب درسی به دانش‌آموزان کمک کنند تا یادگیری بیشتری اتفاق بیفتد. ما هم باید در داورها سخت‌گیرتر عمل کنیم و پیش از توجه به ناشر و مؤلف کتاب آموزشی، نگاهمان به برنامه درسی باشد؛ اینکه کتاب آموزشی مورد بررسی چقدر توانسته است در راستای تحقق و عملیاتی شدن هدف‌های برنامه درسی

قرار گیرد. در غیر این صورت، کتاب نه تنها مفید نخواهد بود، بلکه عامل مختل‌کننده آموزش تلقی می‌شود.»

وی افزود: «ما به‌عنوان داور باید به روح برنامه درسی نزدیک شویم. باید سنج‌های در ذهنمان داشته باشیم که آن را مبنای قضاوت و سنگ محک داور کتاب‌ها قرار دهیم و این سنج‌ها همان برنامه درسی است. هر برنامه درسی از تعدادی عنصر تشکیل شده است. ما با دقت در این عناصر می‌توانیم مشخص کنیم که هر کتاب آموزشی که ما آن را داور می‌کنیم، بر مبنای کدام موضع‌گیری برنامه درسی تولید شده است.»

وی در برنامه درسی ادبیات در دوره‌های اول و دوم متوسطه، اولین عنصر را رویکردها و اصول حاکم بر برنامه درسی ادبیات عنوان کرد و پس از آن از اهداف، موضوعات، مفاهیم و سرفصل‌های آموزش، تجارب و فرصت یادگیری، و ارزشیابی به‌عنوان دیگر عناصر یاد کرد.

ارشاد کتاب‌های آموزشی را تخصصی ارزیابی نمی‌کند

فریبا کیا، معاون دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی، در همراهی با نشست ارزیابان گروه کار و فناوری، در پاسخ به سؤال یکی از کارشناسان درباره اینکه چرا کتاب‌های کمک‌درسی پیش از گرفتن مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرند، گفت: «کتاب‌هایی که برای ارزیابی به دست ما می‌رسند، چاپ شده‌اند و دارای شابک هستند. از نظر قانونی اعطای مجوز نشر به هر کتابی به عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. این وزارتخانه کتاب‌ها را از نظر فیلترهای امنیتی، سیاسی و هنجارهای دینی و ارزشی بررسی می‌کند. بررسی کتاب‌ها از نظر عامل‌های آموزشی اصلاً توسط وزارت ارشاد انجام نمی‌شود.»

این مسئول ادامه داد: «آموزش و پرورش پس از مشاهده طعنه زدن برخی از کتاب‌های آموزشی به هدف‌های این وزارتخانه، نسبت به ورود آن‌ها موضع‌گیری کرد. برای مثال، پرورش خلایق و روح جست‌وجوگری در بچه‌ها، یکی از هدف‌های آموزش و پرورش است، اما بسیاری از کتاب‌های کمک‌درسی حتی پاسخ ریزترین پرسش‌های کتاب درسی را هم ارائه می‌کنند و دانش‌آموز را منفعل و تنبل بار می‌آورند. البته از مجموع پنج هزار عنوان کتابی که در سال به دست ما می‌رسد، ۳۰ درصد کتاب‌ها کمک‌درسی‌اند. اما جالب است بدانید که فقط در یک سال از سال‌های اخیر، ۱۵ هزار عنوان کتاب کمک‌درسی چاپ شده است و این یعنی ۱۴ درصد مجموع کتاب‌هایی که در یک سال به چاپ رسیده‌اند، برای ما ارسال شده‌اند.

کیا در پایان، ارزیابی تمامی کتاب‌های آموزشی را پیش از چاپ از نظر ساختاری و تأمین اعتبارات برای آموزش و پرورش غیرممکن دانست، اما بر حساسیت نسبت به داور کتاب‌هایی که قصد ورود به مدرسه‌ها را دارند، تأکید کرد.

محسن کیا:

هنرجویان

فنی و حرفه‌ای

پس از فراغت

از تحصیل باید

بتوانند با استفاده

از مهارت‌هایی که

آموزش دیده‌اند،

امرار معاش

کنند؛ بنابراین

کتاب‌های

آموزشی باید به

تحقق این هدف

کمک کنند